

נ ח מ י ה *

הוא היה אינדיבידואליסט ולא נכנס בנקל לחברה. בצאתו מביה"ס עמד על פרשת דרכים: עבודה—לימוד—הגנה? הרגיש צורך בהתפתחות נוספת ועל-כך גם דיבר כל השנים. בערב, כשהיה שוהה בין החברים, היה ערוב אותם בשעה מוקדמת. בא לחדר, מתישב במקומו הקבוע ליד השולחן ואומר: „הכייטוב — זה העט והנייר“. בהיותו עדיין נער היה אומר לי: „אני שותק מפני שהדיבור רק מקלקל. אחרי שאתה אומר את המלים אלה מרגיש שזה לא זה! — אף פעם לא נאמר מה שאתה באמת רוצה להגיד. מתקבל דבר-מה אחר לגמרי. יוצא איזה דבר משונה! על המלים כאילו אין לך שליטה. הן מתפרצות ועליך להחזיר אותן. במלים יש תמיד דבר-מה צעקני. בקיצור, המלים לא מביעות“.

ובגיל יותר מבוגר הייתי שומעת ממנו: „לא הכל אפשר להכניס לתוך המלה“. במשך הזמן התחיל להתלבט. היה כאילו בבוץ בידי עצמו. היתה לו הכרת ערך עצמית, אולם הוא גם דרש מעצמו יותר ממה שהיה בעיניו הוא. היתה לו ביקורת עצמית וזאת הרגישו בו מילדותו. כשהתחיל להפגש עם חברים ובא בין האנשים, גדל ערכו בעיני עצמו ובמשך הזמן הלך והשתחרר מהלחץ הפנימי. בחקופות מסוימות הרבה לכתוב לעצמו אולם על הרשימות לא שמר. היה אומר: „אין זה בשביל אף אחד“.

הוא כאילו לא נראה בציבור אם מפני אופיו, שאהב להסתכל מן הצד, ואם מפני שהיתה לו הרגשה בשנים האחרונות כי חייב הוא לעיין-חרוד, מאחר שאינו עובד בבית ממש.

ובמדה שהתרחק מן הבית גדלה הערצה לעיין-חרוד וגברה גם הערכה. לא פעם כשהיה חוזר הביתה ורק נכנס לחדר, היה אומר: „עיין-חרוד במובן המשקל, התרבות — אין להשוות אותה. כשאתה נכנס לחדר-האוכל ורואה את הראשים, האישים, אחד-אחד — אתה מתמלא כבוד. ביחוד בולט הדבר כשאתה בא ממקומות אחרים, צעירים יותר“. היה אומר את הדברים האלה על רגל אחת, בבואו לשעה קלה הביתה וכולו מתמלא גאנה ואומץ.

ולפעמים, בשיחה ממושכת ובנחת, היה מרחיב את הדיבור בנושא זה חוזר ומתפעל מן הנוער שלנו והיה מונה מחזורי-מחזור וילד-ילד בתוכו, כל אחד בשמו, ומסיים בקריאת שמחה: „הלא זה נוער, זהב!“.

כשהיה בא במצב-רוח כזה הביתה היה לבי מתמלא שמחה. ראיתי שהקשר הולך ומתחזק אף כי הוא נמצא עתה מחוץ לבית — והוא יהיה אחד הבנים-האחים. — — —

התפרץ ללכת לבריגדה. אמרתי לו: אתה צריך לזכור את מצבך המיוחד. בפעם שניה, בשיחה כזאת, אמר: „אם אפילו יעלה הרבר בתי שנינו — צריך לעשות זאת“. לא היה לי מה להשיב לו, ידעתי היטב כי חיי בשבילו אינם זולים יותר מחייו. השתררה דממה כבדה.

כשלא הלך אמר לי שזה בגללי. —

ילדי היקר! גם אתה לא תיאר את עצמך בלעדי!..

(*) הרשימות להלן לקוחות מן החוברת לזכרו שהופיעה בעיין-חרוד.

היה אומר: „כל האימונים הם אפס לעומת פעם אחת בקרב!“
כאשר ביקשתי אותו לפני שנה להשתחרר מתפקידו אמר לי: „כל השנים רק
למדו וכעת כשבא המעשה להסתלק?“

פעם שאל אותי: „אמא, 25 השנים האחרונות שלך עברו מהר?“ עניתי: די מהר.
כה וכה — והוא וחבריו אמרו לי שאיננו נמצא בסכנה.
פעם שאל אותי: „אמא, 25 השנים האחרונות שלך עברו מהר?“ עניתי: די מהר.
אמר: „גם 25 השנים שלי עברו מהר, לכן החיים הם בכלל קצרים. כנראה שלא מספר
השנים קובע, אלא המעשים. אם השנים עוברות ללא מעשים בעלי-ערך הן עוברות
חיש מהר.“ תוך כדי השיחה הזכיר אדם שהלך לפני העת ואמר: „הוא חי חיים ארוכים.“
נסענו יחד להזכרה של אדם קרוב. צריכה הייתי לקחת אתי לאותו מקום איזה
חפץ. עמד ואמר: „או החפץ או ההזכרה, את שני הדברים ביחד אינני מבין!“
ויתרתי לו בלי להגיד מלה.

ילדי היקר! לא אהבת כי ידברו עליך.
השתדלתי לספר עובדות בלבד. רשמתי מעט מן המעט. אולם איך אוכל להסתיר
מן הנייר הוזה שבהרבה מקרים חשתי והנה אתה נותן לי יותר רוח מאשר אני לך.

שיחה אחרונה
קרה, לעתים לא קרובות, לאחר מנוחה בבית, כאשר היה מוכן לשיחה וכשלבתי
היה פתוח לקבל, הייתי אומרת: תספר לי מה אתה עושה במשך יום, שבוע.
וכך גם היתה השיחה האחרונה, כששה שבועות לפני לכתו ממני.
בתוך השיחה שמעתי יכולת לראות את הפרט, להרגיש את לב השני, החבר. היכולת
להעלות את עצמו על פני השני, כמה זה מוריד מיד את ערכו בעיני חברו: „עוד לפני
שאתה חושב מחשבה כזאת, אתה כבר נמצא מגוחך בעיני רבים. אתה כבר מאבד את
הקשר בינך לבינם. צריך ליצור אטמוספירה שהפקודה תתקבל לא כפקודה אלא כדבר
הרדי בין הנותן והמקבל. אז זה מביא למטרה. הדברים האלה הם כליכך דקים שצריך
לחפוש אותם ממש באויר...“

הפליאה אותי, בשיחתו, השפה הברורה. לכל מגע־דק עם אדם, סביבה — ידע
לקרוא בשם המגע.

השיחה היתה שוטפת, לשונו עשירה. שמעתי ממנו טרמינולוגיה ליחסים דקים, ניתוח
פדגוגי של מורה מחונן.

פקחתי את עיני וחשבתי: מאין זה??! רצייתי לשאול ואמרתי: נו, נחמיה? —
מיד הבין למה שאני מתכוונת ואמר:

„מה, ללמוד? אני עוד אוכל ללמוד כשהיה נחוץ בקשר עם משהו מסוים. אף-
על־פי שזלה הפסקה גדולה מאז עזבי את בית־הספר, הרי מוחי עוד צר. הנה לקחתני,
בימים אלה, את המבוא למתימטיקה. קראתי שבעים דף — וכאילו רק אתמול הנחתני
את הספר!“

כמה צר לי שאינני יכולה למסור את הדברים בשפתו.
כמו תמיד, אחרי שיחות דומות לאלה, הייתי נרגעת לזמן־מה ועוד פעם נחתתי
— לו חופש.